

Fyra böcker om fonderna**Erland Waldenström: Spelet om fonderna****Assar Lindbeck: Makt och ekonomi****Per-Martin Meyerson: Marknadsekonomin och löntagarfonderna****Berndt Öhman: Fonder i en marknadsekonomi****Spelet om fonderna**

Sju år har nå gått siden publikasjonen av Rudolf Meidners *Löntagarfonder* satte igang noe som vel har vært den heteste økonomisk/politiske debatt i svensk historie, og det er nettopp selve debatten og utviklingen i den som er hovedtemaet i Erland Waldenströms bok. Selve titelen, *Spelet om fonderna* (Norsteds 1982, ca 50 kr, 99s), gir visse assosiasjoner av en kriminalroman, og for undertegnede som hittil bare har fulgt debatten gjennom spredte avisnotiser på den andre siden av Kjolen, var denne krøniken over den sju årige ordkrigen spennende lesning. Nå er ikke boken nødvendigvis noen fullstendig oppsummering av debatten. Forfatteren sier selv at hans intensjon har vært å "forsøke få ett perspektiv på vad som har varit uthålligt och väsentligt i de framlagda fondförslagen och skilja det från sådant som synes vara av underordnad betydelse eller huvudsakligen betingas av taktiska hänsyn... Framställningen kommer i första hand att inriktas på en kritisk granskning av de förslag och argument som framförts av

förslagställarna inom LO/SAP." Ei heller gjør forfatteren krav på å være objektiv, tvert om sier han eksplisitt: "... jag (har) klart för mig att mina tolkningar av skeende och intentioner präglas av en personlig uppsättning 'värdepremisser' och därför självfallet kan kritiseras som ensidiga". Det er altså et klart partsinnlegg vi har med å gjøre, og det er mulig at motparten ikke vil være enig i stort mer enn kronologien i begivenhetene, og knapt nok det.

Boken er skrevet i en lett polemisk stil, med en ironisk snert som stedvis kan være både elegant og underholdende. Som "krydder" i en ellers veldokumentert fremstilling kommer ikke sjelden kommentarer av typen: "Det är inte lätt att sätta sig in i det tänkande som — eventuellt — ligger bakom sådana uttalanden". (Kommentar til omtalen av familieforetak i rapporten "Löntagarfonder och kapitalbildning" fra 1978.)

Det skulle være unødvendig å tilføye at forfatteren på det aller sterkeste tar avstand fra innholdet i alle de forslag som har vært framført fra LO/SAP's side. Noe overraskende er det derfor at

forfatteren i siste kapittel konkluderer med: "Det är min förtroendefulla gissning att arbetarrörelsen, om den efter en eventuell valseger har att ta huvudansvaret för landets utveckling, kommer att hantera fondfrågan på ett odogmatiskt och besinningsfullt sätt, ett sätt som i *realiteten* innebär inte att man äntligen genomför löntagarfondsförslagen utan att man äntligen frigör sig från dem." Eller er dette bare et fromt ønske, fremmant av galluptallenes dystre spådommer?

Makt og økonomi

Betydelig mindre optimistisk med hensyn til hva som kan følge etter en eventuell sosialdemokratisk valgseier synes Assar Lindbeck *Makt og økonomi — Om fondfrågan, Akademilitteratur 1982, ca 40 kr, 79 s*. I alle fall kommer han allerede i første kapitel med en sterk appell om "att svenska folket vägrar att stiga upp i tåget" som "ledningen för LO och SAP inbjuder svenska folket att sätta sig på". Lindbecks bok er i *realiteten* en samling av hans tidligere publiserte artikler om fondsspørsmålet. Bare innledningskapitlet, som inneholder den ovennevnte lignelsen om eks-presstoget, er nytt. Som Lindbeck selv gjør oppmerksom på i forordet har dette gjort "en viss opprepning oundviklig". Det alt vesentlige av Lindbecks argumentasjon finnes allerede i det andre kapitlet. "Ågande och kapitalförvaltning", som tidligere har vært publisert i *Sju socialdemokrater om löntagarfonderna* (Tiden 1979). De gjenstående kapitlene inneholder stort sett gjentakelser, bortsett fra det siste kapitlet som jeg skal komme tilbake til.

Kort oppsummert er Lindbecks syn at "ett fondsystem av LO-SAP-typ" på kort sikt vil være en trusel mot effektiviteten i økonomien gjennom at markedssignalene svekkes og på lengre sikt gi et produsentstyrt samfunn hvor konsumentsoverensstemningen definitivt er satt ut av spill. Videre ser han risikoen for at det kan oppstå "en langt større økonomisk maktkoncentrasjon än som i dag existerar i något västeuropeisk land",

og at dette i neste omgang kan utgjøre en trusel mot det politiske demokratiet og individets frihet.

I det siste kapitlet, "Hur skall vi få fart på Sverige?", kommer Lindbeck i *realiteten* med en analyse av det som vel kan betegnes som velferdsstatens krise og som turde ha gyldighet langt utover Sveriges grenser. Som kapiteloverskriften antyder, kommer han også med forslag til virkemidler som kan føre ut av krisen. Det kommer kanskje ikke som noen stor overraskelse at innføring av løntagerfond ikke hører med blant disse virkemidlene.

Marknadsekonomi og löntagarfonderna

Heller ikke Per-Martin Meyerson (*Marknadsekonomi och löntagarfonderna, Sveriges Industriförbund 1982, 48 kr, 96 s*) er noen tilhenger av løntagerfond. Derimot inneholder boken et varmt forsvar for markedsmekanismen. Den første del av boken, kapitlene 2 og 3, er en generell gjennomgang av hvordan markedsmekanismen fungerer og hvilke oppgaver den løser i det moderne industrisamfunnet. Dette er selvfølgelig trivielt for en sosialøkonom, men det er vel ikke sosialøkonomer, eller folk med økonomisk utdannelse overhodet, denne boken primært henvender seg til. Slike kunnskaper om markedsmekanismens forutsetninger, virkemåte og oppgaver er imidlertid etter undertegnede mening fraværende i forbausende grad hos mange av deltakerne i dagens amfunnsdebatt. Som generell folkeopplysning skulle disse kapitlene derfor utvilsomt kunne ha sin misjon.

Bokens styrke ligger forøvrig i at den i kapitel 5 gir en kortfattet men systematisk og fremfor alt oversiktlig gjennomgang av de mange fremlagte fondsforslag. Undertegnede fikk her avhjulpet et klart behov.

Resten av boken, som etter undertegnede mening er mindre oversiktlig, argumenteres det for at løntagerfond især i LO/SAP versjonen vil medføre en avgjørende svekkelse i markedsmeka-

nismens evne til å løse sine oppgaver på en effektiv måte. Løntagerfondene vil heller ikke føre til mer demokrati ifølge Meyerson, som imidlertid sier: "Det blir altså den företagsform som bäst fyller mänskliga behov som är mest demokratisk, oavsett hur de formella besluten fattas". Med denne noe originale definisjonen av demokrati spørs det om ikke den andre konklusjonen følger tautologisk av den første.

Fonder i en marknadsekonomi

Berndt Öhmans bok (*Fonder i en marknadsekonomi, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle 1982, 55 kr, 122 s*) har som formål å drøfte hvilke av de mål som har vært fremført for løntagerfondene, som faktiske kan oppnås ved hjelp av et fondssystem i en eller annen utforming og hvordan et fondssystem eventuelt bør utformes for å være mest mulig effektivt for å nå de enkelte målene. I utgangspunktet har derfor boken mindre preg av å være et partsinnlegg. Et av forfatterens hovedpoeng synes å være at det er umulig å utforme et fondssystem som skulle kunne ivareta alle de målsettinger som har vært fremført i debatten, hvilket vel ikke skulle være så forbausende for økonomer som har lært at det må være et visst samsvar mellom antall mål og antall virkemidler. De målsettinger som fond av denne typen med rimelighet kan oppfylle, er ifølge Öhman å øke tilgangen på risikovillig kapital og å få til større bredde på eiendomsfordelingen når det gjelder

aksjer (selv om dette kan være rent formelt hvis fondene er kollektive). På den annen side forkaster han at fondene skulle kunne gi noe bidrag til å øke sparingen eller jevne ut formuesfordelingen. Når det gjelder andre typer målsettinger, som f.eks. spredning av innflytelse på kapitalmarkedet og økt demokrati på arbeidsplassen og eventuelle positive eller negative virkninger på det økonomiske systemets effektivitet og på det politiske demokrati, så vil dette i stor grad avhenge av fondssystemets konkrete oppbygning. Dette sentrale spørsmål blir tatt opp i de omfangsrike kapitlene 6 og 7, som tilsammen utgjør en drøy tredjepart av boken. Bokens kanskje største svakhet ligger i at forfatteren her tilstreber en for stor bredde og generalitet, særlig i kapitel 6. Dette gjør fremstillingen tung og fremfor alt uoversiktlig. For å bøte på dette presenteres det i siste avsnitt av kapitel 6 fire eksempler på fondssystemer. Dersom dette hadde vært gjort innledningsvis og den videre drøftingen hadde vært bygd opp med disse eksemplene som referanseramme, ville det hele blitt mye mer oversiktlig uten at man derved hadde tapt noe vesentlig i generalitet. Likeledes savnet undertegnede i denne boken litt mer systematiske referanser til hva de forskjellige faktiske fremsatte forslagene i fondsdebatten går ut på, slik det nå er blir leseren i litt for stor grad henvist til å lese mellom linjene.

Rolf Jens Brunstad
Universitet i Bergen